

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آب و آینه

جستارهایی در ادب و فرهنگ

دکتر میر جلال الدین کزازی

انتشارات آیدین

کزازی، میر جلال‌الدین، ۱۳۲۷ -

آب و آیینه (جستارهایی در ادب و فرهنگ) / میر جلال‌الدین کزازی. -

تهبریز: آیدین، ۱۳۸۴.

ص ۳۲۴

ISBN: 964 - 5592 - 30 - 5 :

۳۰۰۰۰ ریال

Water & Mirror

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابخانه: ص. ۳۱۷ - ۳۱۹.

۱. ادبیات فارسی - تاریخ و نقد. الف. عنوان.

۸فا۰ / ۹

PIR۳۳۷۴ / ۴۱۲

۳۸۴۲۹ - ۸۳ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات آیدین

تهبریز، خیابان شریعتی شمالی، ترسیده به سینما ۲۹ بهمن

تلفن: ۵۵۵۳۲۵۹ فاکس: ۵۵۳۰۵۲۳ - ۴۱۱-۵۵۳۰

آب و آیینه

• چاپ اول ۱۳۸۴ تهبریز • شمارگان ۲۰۰۰ نسخه

• لیتوگرافی آرسیا • چاپ گیتی

• قیمت ۳۰۰۰۰ ریال

شابک ۵ - ۳۰ - ۵۵۹۲ - ۹۶۴ ISBN 964-5592-30-5

فهرست

درآمد	۵
یادداشت آغازین	۷
پیمان پیوند در شاهنامه	۹
تاریخی شدن اسطوره و اسطوره‌ای شدن تاریخ	۲۳
قافیه در شاهنامه	۳۳
اسطوره و هنر	۴۵
«خودکامگی خاورانه» و فرمانروایی ایرانی	۵۷
«همه شعر» یا «نه شعر»؟	۶۷
یاقوت آسمان	۸۱
زنی و مادینگی در باورشناسی باستانی	۸۷
گلگشتی در اسطوره‌های ایرانی	۹۵
هندسه خیال در شعر حافظ (شمار و پندار)	۱۰۷
خود کم بین برمنش!	۱۱۵

۱۲۳	 خیام، فرزانه پرسشگر
۱۳۱	 نقطه ساکن نمای خاک
۱۳۷	 هفت پیکر و هفت اختر
۱۴۷	 آب و آینه
۱۶۱	 عیاران لوطی و لوطیان عیار
۱۶۹	 پیکره و پیام در ادبیات کودکان
۱۷۷	 داستان دل (نگاهی به سرگذشت سخن پارسی و دگرگونیهای آن)
۱۹۵	 سه گوش فرهنگی (درنگی بر پیوندهای ایران و چین)
۲۰۳	 منش زبان و ترجمه ادبی
۲۱۳	 پارسی و اسپانیایی
۲۲۹	 چاره چیست؟
۲۴۳	 پرسه‌ای در کوچه‌های کوچ
۲۴۹	 جَرون در گنجه (نقد و بررسی شیرین و فرهاد سلیمی جرونی)
۲۷۵	 باغ فردوس
۲۹۳	 پاسخی از سر ناچاری
۳۰۷	 نمایه
۳۱۷	 کتابنامه

درآمد

آب و آینه پهنه‌ای از فرهنگ و اندیشه و ادب ایرانی را در بر می‌گیرد و در آن، زمینه‌های گوناگون از اسطوره‌شناسی و باورهای باستانی تا ادب کودکان بررسیده و کاویده شده است. چرا پهلوانان بزرگ شاهنامه با زنان غیرایرانی ازدواج می‌کنند و فرزندی که از این ازدواجها پدید می‌آیند، به شیوه‌ای فاجعه‌آمیز از جهان می‌روند؟ اسطوره چگونه به تاریخ دگرگون می‌شود و تاریخ چه سان به اسطوره؟ اسطوره و هنر، چونان درونی‌ترین و نهادین‌ترین آفرینشهای آدمی و چونان فرزندان ناخودآگاهی، چه پیوندهایی با یکدیگر دارند و در چه ویژگی‌هایی از هم جدایی می‌گیرند؟ زنی و مادینگی، در باورهای کهن ایرانی، چه کارکرد و معنایی نمادشناختی دارد؟ کاربرد و ساختار قافیه‌های شاهنامه چگونه است؟ آیا شاهنامه که بزرگترین شاهکار ادبی ایران است، شعر است یا نظم؟ شیوه فرمانروایی در ایران باستان چگونه بوده است و آیا آنچه اروپاییان آن را «استبداد شرقی» می‌نامند در ایران نیز روایی داشته است؟ یاقوت آسمان چیست و «هندسه خیال» در شعر حافظ کدام است؟ آیا خاقانی، قصیده‌سرای بزرگ ایران، به خودکم‌بینی دچار بوده است؟ ساختار اندیشه و جهان‌بینی خیام چیست؟ آیا ایرانیان کهن از کرویت زمین و گردش آن به دور خورشید آگاه بوده‌اند؟ پیوند «هفت پیکر» نظامی با هفت اختر چیست و راز زیبایی در غزلهای عماد فقیه کرمانی کدام

است و پیکره و پیام (= قالب و محتوا) در ادب کودکان چه ساختار و کارکردی دارد؟ سرگذشت سخن پارسی و دگرگونی‌ها و سبکهای آن در درازنای زمان چگونه بوده است؟ سه‌گوشی فرهنگی که چین و ایران و روم می‌ساخته‌اند چیست؟ منش زبان کدام است و چرا و چگونه آن را در ترجمه اثر ادبی می‌باید لحاظ کرد؟ زبان پارسی و اسپانیایی چه پیوندها و جدایی‌هایی دارند و چرا بیگانگان زبان پارسی را می‌آموزند؟ برای روزآمد کردن درسهای رشته زبان و ادب پارسی در دانشگاهها چه می‌باید کرد؟ مهاجرت در مهاجران چه دگرگونی‌هایی منشی و فرهنگی، در کوتاه مدت و دراز مدت، پدید می‌آورد؟ آیا جغرافیا می‌تواند تاریخ را تغییر دهد؟

پرسش‌هایی از این گونه در آب و آینه، به فراخی و ژرفی، کاویده و پاسخ داده شده‌اند. آب و آینه به راستی گلگشتی است دلاویز و شورانگیز در فرهنگ و ادب ایران که چشم‌اندازهایی گونه‌گون از این ادب و فرهنگ را، در برابر خواننده سخن‌سنج و دل‌آگاه، می‌گشاید و می‌گسترده.

یادداشت آغازین

کتابی که فراروی خواننده گرامی است، جنگی است از جُستارهایی که در میانه سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲ نوشته شده و در ماهنامه‌های دانشگاهی و فرهنگی و ادبی به چاپ رسیده است. اینک این جُستارها، به تلاش ارزنده آقای عباسپور، مدیر فرهیخته و فرهنگ‌دوست انتشارات آیدین، پیوسته و همبسته یکدیگر در پیکره کتابی با نام آب و آینه دیگر بار به چاپ می‌رسد. می‌سزد که از این مدیر هُزیر و همکاران پرتلاش او در انتشارات آیدین، به ویژه دوست سخندان و سخن‌سنج بیندار دل، آقای جمشید علیزاده که دیر زیاد و شاد! به یکدلی، سپاس بگزارم که در چاپ شایسته و پاکیزه این کتاب کوشیده‌اند و آن را بدین سان که هم‌اکنون فرایش شما خوانندگان گرامی است، در دسترس دوستداران ادب و اندیشه نهاده‌اند. از درگاه دادار، برای آنان کامگاری و بختیاری پایدار در گسترش فرهنگ و فرهیختگی خواستارم و امید آن دارم که آب و آینه خوانندگان را سودمند و دلپسند افتد و بدان‌گونه که ما ایرانیان در سامانه باورشناسی خویش برآنینم، این هر دو: آب و آینه، آنان را مایه روشن‌روزی و گلشن‌رویی باشد و بهانه خرمی و خجستگی. ابدون باد!

دکتر میرجلال‌الدین کزازی

خرداد ماه ۱۳۸۳